

Казки про тварин

Іванко-цар звірів

Іванко-цар звірів

Був собі чоловік. Жив він у великій радості з жінкою і з своїми дітьми Іванком і Марікою. Та недовго так тривало. Померла жінка. Чоловік дуже зажурився. Вирішив, що не буде більше женитися. Жив з дітьми вдівцем дев'ять років. А на десятому знайшов господар служницю. Жила вона по сусідству, ходила до нього, розраджувала. Почав він їй казати: — Поберімося. Служниця відповідає: — Я за тебе не піду, бо в тебе двоє дітей. — Та де я їх подіну, не погублю ж. — Не губи дітей,— каже служниця,— забери їх, поведи в ліс і там лиши, а вони заблудять. Чоловік послухав. Узав дітей і повів у ліс. Повів далеко у ліс і каже: — Сидіть тут, а я піду нарубаю дров. Лишив дітей, зібрався, прив'язав стовпа до бука, аби ним вітер колисав і щоб дітям здавалося, що тато дрова рубає. Але діти вже були не такі малі. Ходили до школи і розуміли, котрою дорогою вони йшли. Довго сиділи в лісі, чекали батька, а коли побачили, що його нема, Іванко каже: — Ходімо помалу додому. Зібралися і приходять увечері до своєї хати. Дивляться у вікно: у хаті служниця сидить з батьком і про щось, вечеряючи, говорять. А діти сіли під вікном і не сміють зайти в хату. Батько говорить: — Боже, боже, що то мої діти діють у лісі? А вони обізвалися: — Батьку, ми прийшли. Служниця, як почувла дитячі голоси — утекла. Але сказала: — Поведи їх вдруге у ліс, бо інакше я з тобою не буду жити. На ранок він повів дітей ще глибше в ліс і наказав їм: — Сидіть же коло вогню, грійтеся. Я піду догляну ліс і прийду до вас. Діти сиділи до ночі, а батька немає. А вночі пішли шукати дорогу. Ходили, ходили і заблудились. Дуже були голодні. Сказав Іванко Маріці: — Я накладу вогню, а ти йди дещо пошукай їсти. Дівчина назбирала попід кущами хрону. Принесла хрін і приготувала вечерю. Але без хліба було важко їсти. Іванко взяв один хрін і поклав у вогонь: — Хай спечеться, може, буде не такий гіркий. Лягли спати рядком на різні боки. Добре заснули потомлені. Уночі до них приходять ведмідь, дивиться й дивується з такої істоти: дві голови, одна на однім, друга на другім кінці! Ведмідь не вчинив нічого, бо боявся, і пішов далі. За ним прийшов вовк, і вовк побоявся такого дива з двома головами. І кожний звір приходив і нічого злого не чинив дітям. Раненько діти встали, помилися та й зібралися мандрувати далі. Але Іванко згадав, що поклав хрін у вогонь. Коли розгріб, дивиться — гарний хліб. Хліб розрізали й почали їсти. їдять, а він усе цілий. Ідуть, блудять у темнім лісі й не знають, де їх домівка. І ходили по лісах багато років. Здичавіли. Виросли. Раз приходять на одну галявину і відпочивають, гріючись на сонці. Бачить Іванко на галявині явір вісімнадцять метрів у височінь, без жодного сучка, лиш на самім вершку три стовбури. Дивиться далі, а на яворі блищить шабля, рушниця й красива сорочка. Думає: "Як би мені все це згодилося, коли б міг узяти". Коли поглянув угору на явір, бачить на сорочці написані золоті літери: "Хто буде такий мудрий, щоб зліз на явір і взяв цю сорочку, той буде дужий на сім держав; а хто взяв би рушницю та з-під явора сім куль та якби вистрілив, куля вбила б третю частину світу і знову вернулася б на те місце під явір. А шаблю якби хто зняв, зарубав би нею, скільки задумає". Іванко каже сестрі: — То був великий дурень, що це написав, бо то не може бути правдою. І пробує вилізти на явір. Ліз угору мало не чотири години, а коли переліз за половину, почало його тягнути догори. Виліз Іванко на гору, між стовбурами відпочив, і позабирав усі речі. Зліз помалу додолу. Йому дуже сподобалася сорочка. Тепер уже не мусив ходити голий. І говорить Маріці: — Маріко, я почуваю, що я сильний на сім держав. Йдуть далі крізь великі ліси. Знайшли старого бука, котрий мав понад метр у товщину. Бук був широкий, крилатий. Іванко й каже: — Коли б я був такий, як на яворі було написано, я мав би цього бука вирвати з корінням. Поклав одну руку на бука — і бук почав хилитися. Маріка закричала: — Брате, не хитай, бо впаде! Коли Іванко побачив, що бук нагинається, поклав на нього другу руку і вийняв його з корінням, перевернув вершком у землю, а корінням догори. Тоді взяв сестру на руки й поніс. Йдуть далі через темні ліси. Бачать на одній галявині блиск. Приходять, а блиск у камені. Вдарив Іванко ногою в камінь, і камінь розсипався на порох. Бачить Іван — у землю сходи. За

сходами — двері. Розбив двері, а там сімнадцятилітня дівчина варить їсти у печі. Відчинила двері в другу кімнату й каже: — Ідіть у нашу хижу, дам їсти, бо голодні ви. Поки їли, пили, дівчина почала їм розповідати про недобре. Каже: — Наїлися, напилися, то йдіть собі геть, бо живуть тут дванадцять розбійників. Коли прийдуть, порубають вас. Іванко їй відповідає: — Нам однаково. Батько нас відправив на смерть, щоб ми загинули. У дванадцять годин ночі земля колишеться — приходять розбійники. Дивляться, а їхні дванадцятиметрові двері розбиті вдрузки. Радяться вони: — Що маємо робити? Чи йти до хати, чи залишимо тут своє добро, котре ми так довго збирали. Кажуть старшому: — Як накажеш, так і буде. — Хлопці,— каже старший,— неохоче б я лишив наше срібло-злото, та тут була велика сила, коли наші дванадцятиметрові двері розбила в прах. Подумав це і сказав: — Хлопці, все одно, йдемо у хату. Заходять розбійники, а там сидить невеликий хлопець. Розвішали рушніці на стінах і сіли вечеряти. Старший походжає серед кімнати. Наказує своїм розбійникам: — Йдіть у підвал і принесіть дві бочки пива. Троє розбійників миттю принесли три бочки пива. Старший говорить Іванкові: — Коли ти вип'єш усю бочку пива й мізинцем б'єш дно, залишимо тебе живим; інакше страшною смертю загинеш. Іванко каже у відповідь: — Зробіть вперед ви самі, щоб я бачив. Старший став коло бочки, вибив пучкою дно, підняв бочку й випив усю. Ото був чолові'яга! — Ну, випий ти! Коли Іванко мізинцем ударив у бочку, обручі порвася і пиво розлилося по землі. Розбійники вхопили зброю, оточили Іванка і заичали: — Підіймай вгору руки! Іванко засміявся: — Слухайте, люди, думаю, що перед смертю зволите проговорити три слова й три цигарки курити. Коли докурював, витяг шаблю й відразу відтяв одинадцять голів. Старший був хитрий, миттю упав у кров, і лише вухо йому Іванко відтяв. Зібрав Іванко розбійницькі трупи, позносив у порожню хату, а сам рушив до інших кімнат. В одній золота було повно, в другій — одежі, у третій — хліба, борошна, всього, що треба. Лише пташиного молока немає. Коли Іван оглянув свої володіння, каже дівчині, котра йому готувала їсти: — Дівчино, як ти сюди потрапила і чия ти? — Я царева донька. Ходила у школу на край міста. Розбійники напали на мене і взяли мене з собою. Я вже шість років тут у неволі. — Можеш додому йти. Дівчина подякувала й зібралася йти до свого батечка царя. А Іванко каже сестрі: — Тут маєш ключі від кожної кімнати. Бери, що тобі треба. Лише від тієї кімнати, де лежали розбійницькі трупи, ключа не дав. Образилася Маріка, бо була вона жадібна й заздрісна. — Сестро, йду я поглянути на наші ліси. Не сиділося йому, бо чув у собі великі сили. Не боявся нічого, бо думав, що вбив усіх розбійників. Зібрався у ліси. А коли пішов, старший розбійник устав і покликав Маріку: — Маріко, йди-но сюди! — Що тобі треба? — Будь така ласкава, піди до криниці, котру я вкажу, й візьми цілющої води, й пусти у замок. Маріка послухала. Принесла води, пустила у замок — і замок відімкнувся. Розбійник помастив вухо живлющою водою — й вухо зрослося. А Маріці почав казати: — Чи ти б хотіла мене за свого чоловіка мати? — Хотіла б. Розбійник каже: — Але так ми не можемо одружитися. Лиш коли ти захочеш свого брата згубити. Вона погодилася й на це. Розбійник наказав: — Коли прийде додому, прикинься хворою й скажи, що їла б вовче м'ясо. Він піде до вовків, і вони його розірвуть. — Не знав він, що Іванко — цар усіх звірів, що розуміє їхню мову. Була у розбійників перед підземним палацом груша, котра взимку і влітку цвіла, коли хто йшов. Дивиться старший, груша цвіте. Ускочив до тієї хижі, де розбійницькі трупи лежали і зачаївся. Іванко приходить і бачить: сестра в постелі йойкає. Жалко її стало. — Що сталося? — Дуже мені болить, їла б з малого вовчати м'ясо. Може б, одужала? Іванко пішов у ліс. Йде й бачить: стара вовчиця з п'ятьма вовчатами. Іванко зарядив рушніцю, став на коліно й хоче стріляти. Вовчиця тут заговорила: — Іванку, не вбивай мою дитину, бо куля вб'є третину світу і піде назад, під явір, з-під котрого ти її взяв. А йди й бери собі мою дитину й понеси сестрі. Вона їсти не буде, а ти моє вовча вичеши й пусти на волю. А вовчати наказує: — Служи цьому чоловікові так, як батькові. Так воно й сталося. Старший розбійник дивиться — груша цвіте. — Маріко,

Маріко, не їж мале вовча, а кажи, що хочеш м'яса з малого ведмежати. Так і зробила. Іван пішов знову у ліс. Бачить: іде стара ведмедиця з ведмежатами. Зібрався стріляти, а ведмедиця заговорила: — Іванку, не вбивай мою дитину. Вона їсти не буде, а ти моє ведмежатко вичеши і пусти геть. А до ведмежати каже: — Слухай його, як свого батька. Дивиться старший — груша цвіте. — Маріко, не вмирає твій брат! І так словами сестри розбійник відправляв Іванка на всяку звірину, і шоразу Іванко вертався здоровий і приводив з собою якогось звіра... Тоді старший надумав ще одне діло. Коли й тепер Іван не постраждає, то вже ніколи. Каже Маріці: — Скажи йому, аби йшов між дві гори принести води. Оті гори одна об одну б'ються, а між ними є криниця. Коли він буде там, гори його вб'ють. Іван пішов і потрапив на полудень, коли гори перестали битися. Зачерпнув води і приніс додому. Розбійник придумав ще одну хитрість. Говорить Маріці: — Кажи йому, що там-то й там-то є дванадцять млинів і хай принесе тобі з тих млинів борошна на обід, і коли ти страву з того борошна з'їси, враз одужаєш. А ті млини відчиняються раз на дванадцять років і мелють людські кістки, а управляють ними чорти. Завтра двері у млинах розчиняться і, як він зайде, замкнуться за ним, і там він загине. Йде Іван по борошно в чортівські млини. А умів він гарно на дудку грати й пищалити. Усі звірі збіглися до Івана і почали танцювати. Іван з усіма звірями приходив у чортівські млини. Двері повідчинювані. Зайшов, набрав у кишені борошна й скоро повернувся. Двері за ним замкнулися, а вся звіряча братія зосталася у млинах. Йде він додому. Груша зацвіла. Старший каже: — Недобре! Іван і там не загинув. І наказує Маріці: — Зробися здоровою й добре попроси його: «Хай я тебе, братику, у паренім молоці скупаю». Та коли він роздягнеться, викупається, стане слабий і засне, ти візьми кінської шерсті, зв'яжи йому руки і мені свисни. Так і сталося. Маріка просить Івана: 17 — Брате мій любий, я хочу зробити за твої труди добре діло. Хай я тебе скупаю в паренім молоці. Іван соромився роздягатися перед сестрою, але вона його упросила. Купала його так, що заснув. Тоді зв'язала йому руки кінською шерстю і засвистала розбійнику. Розбійник прийшов, перебрав на себе Іванові сили, будить його і судить суд над ним, якою смертю його погубити. І присудили з сестрою виколупати йому очі й пустити по світу. Розбійник не хотів його вбивати, бо Іван його не вбив. Виколупує розбійник Іванові одне око, а сестра каже: — Дай друге я виколупаю. І лишився Іван без очей. Розбійник узяв його на плечі, поніс у ліс і кинув у колодязь. А в той час у ліс люди прийшли працювати. Уночі відправили по воду кухаря. Кухар узяв відро, приходив до колодязя, а в колодязі щось хлюпочеться. Налякався кухар, кинув відро і прийшов без води. Люди почали на нього кричати: — Чому ти не приніс води? — Не приніс, бо в колодязі чорт. Люди взяли довгі жерді з крючками, що звуться цапини, і йдуть до колодязя, говорячи: — Не біймося чорта. Гуртом уб'ємо його. Іван чує з колодязя, що люди радяться, і гукає: — Не вбивайте мене, бо я чиста душа, а в колодязь потрапив так й отак. Люди, почувши людську мову, спокійно підійшли до колодязя, витягли голого Івана і принесли його до свого помешкання. Один дав йому штани, другий сорочку, а третій нагодував. Пробув Іван у лісі три роки. Люди його, сліпого, годували. І вирішив Іван вкоротити собі віку, бо що то за життя сліпому. Пішов у лісові хащі, б'ється головою об буки, дряпається об кущі, нарешті заходить у якесь болото. Не може ноги витягнути й падає у криницю. Падає і тут же прозріває, з'являється в нього зір, бо то була криниця з живлющою водою. Повернувся Іван до людей, ще три роки працював, щоб віддати зароблене людям. Ще три роки робив на себе: одягся, узувся. Так перебував у лісі з людьми дев'ять років: три без очей, шість з очима. А на дев'ятий зібрався додому. Йде дорогою, приходив на розпуття, там сидить старий чоловік. «Які сто п'ятдесят літ, може, має», — думає Іван і звертається до діда: — Поміняйте зі мною свою одежу. А дід мав подерту одежу. Каже: — Хлопче, ти, мабуть, говориш зі мною на сміх? — Не на сміх я з вами говорю, дідусю, справді хочу мінятися. І вони змінялися одежею. Коли дід убрався в Іванову одежу, витяг собі склянку з водицею, покропився нею — і враз помолодшав, немов йому вісімнадцять років. А Іван мовить: —

Ой, якби мені таку воду, тільки щоб я став таким старим, як ви. Дід витяг другу склянку, побризкав Івана — і враз став Іван старшим за п'ятдесят років і каже: — Дідусю, дайте мені скляночку з молодого водицею. І дід йому дав обидві скляночки. Іван подумав: «Тепер би піти до своєї сестри». Приходить і бачить: хата стоїть на землі, а не в землі, як було раніше. Двір добре обгороджений, що не можна зайти. Іван став під ворітьми і гукає старечим голосом; — Відчиняй! Вийшла сестра, пустила старця в хату й дала йому їсти. Жебрак поїв і ніби захотів відробити. Заніс води і дров до хати. Почистив хлів. Так лишився до вечора й на ніч. У дванадцять годин ночі приходить розбійник з полонини з волом на плечах. Заходить до хижі, дивиться — на лаві спить якийсь жебрак. — Хто це? — Не турбуйся, але говори тихо, бо старий чоловік спить. Сіли вони вечеряти, а потім грали в карти до півночі. Лягли спати. Розбійник сильно заснув. Заснула і його жона. А Іван дивився крізь дірку в одежині, не спав цілу ніч. Чекав, коли розбійник засне, щоб одібрати у нього свої сили. Коли заснули, Іван тихо встав, підійшов до постелі, взяв свою сорочку, шаблю і рушницю і одяг на себе. Покропився молодого водицею — і став такий, яким був перед тими дев'ятьма роками. Проходжується посеред хати, будить розбійника з жоною. Коли збудив їх, враз обоє впізнали його і дуже перелякалися. Іван каже: — Я вас не буду бити, досить ви з мене познущалися! Згадав Іван за своїх звірят. Знайшов пицалку, почав пицалити. Коли звірина почула цей голос, проломила дванадцять дверей на чортівських млинах і прибігла до Івана. І говорить ведмідь: — Царю наш, коли ми почули твій голос, ударили у двері так, що вони розпалися на порошок. Звірі розтягли розбійника на куски. А сестра дуже заплакала за розбійником, бо лишилася самотня. Тим часом Іван почув, що в одній державі велика посуха, бо змії запер воду, і народ умирає. Зібрався Іван зі своїм звірячим військом і йде у ту державу. Коли він спустився з гір зі звірами, народ дуже лякався і почав замикатися. Приходить Іван у ту державу і бачить: така посуха, що яйце на землі може пектися. Приходить до одного шинкаря й каже: — Дай мені дві бочечки пива по сто п'ятдесят літрів. Шинкар не зміг принести, а відчинив йому погріб: — Бери собі сам. Іван випив триста літрів пива й почав говорити: — Що у вас за новини? — Новини недобрі, велика посуха, бо змії позакривав нори. Мої вже три дівки віддані за воду змієві. Вимагає четвертої. Четверта припадає на царську доньку. Іван зразу здогадався, що це була за донька, — а, котру він визволив від розбійників. І каже шинкареві: — Веди мене, де змії! Шинкар відмовляється, боїться, та нічого не поробиш, мусить Івана вести. Сидить Іван на колодязі й чекає, коли царська донька прийде по свою смерть. А був у змія брат, що набрав людської подобі, котрий випроваджував людські душі у жертву до змія. Бачить Іван: везе карета царську доньку. А донька здалеку впізнала Івана і дуже жалісно заплакала. Тоді зміїв брат повернув коней і хоче кинути дівчину в колодязь. Іван накричав на змієвого брата — візника. Сів на передок карети (а карета ввійшла по самі осі в землю) і говорить дівчині: — Не бійся, я не дам тебе. — І викликає змія: — Молодий пане, поглянь! Тут є дівка! А коли змії показав дванадцять голів, Іван шаблею відрубав їх. Узняв ніж і з кожного язика відтяв кінчик і поклав у шкатулку. А зміїв брат зробив те ж саме. Тоді повернувся додому з царською донькою, а Іван лишився. Коли зміїв брат в людській подобі їхав через міст, уже під мостом текла вода. Зміїв брат став на мосту, закликав царську доньку, щоб казала, що то він убив змія. Як ні, то кине її у воду. Дівчина поклялася й пообіцяла, що стане йому за дружину. Іван повернувся додому, бо хотів знати, що робить сестра. Коли йшов, то поставив їй дві бочки. У котрій бочці буде сліз більше, за тим більше й жалує. Іван поглянув: в його бочці мало сліз, а в розбійницькій аж через верх ллються. Тоді знову повернувся в державу, де була посуха. І в шинку питає: — Що нового? — Нового багато. Зміїв брат убив змія, і води тепер досить. А завтра царица донька виходить заміж за змієвого брата. Заєць почув цю новину та й каже: — Царю наш, пусти мене на весілля до царівни. Іван його пустив. А царівна наказала сторожі: коли буде йти яка звірина на весілля — пускайте! Зайця пустили. Царівна взяла його на коліна й

повеселішала. Почастувала його, а заєць замовив собі два танці заграти. А зміїв брат у палаті сидить у подушках під саму стелю. Коли заєць почав танцювати, дві подушки з-під змієвого брата висунулися і він злякався. Вернувся зайчик до Івана веселий і хвалиться. А тут і лисиця проситься на весілля. Пішла — і її почастували. З-під змієвого брата ще дві подушки висунулися. Проситься вовк на весілля. Та Іван не дуже хотів вовка пускати, бо боявся, що вовк там якоїсь біди накоїть. Коли вовк показався у воротах, сторожа почала тікати. Зайшов вовк у палату, і царівна дуже частувала його. І вовк замовив собі два танці. А коли танцював, підскочив до змієвого брата і відкусив його обидві ноги. Той без ніг, але реве, щоб іти вінчатися. Вернувся вовк і розказав, що було у царя. Далі проситься ведмідь. «Усі ходімо», — каже Іван. І прийшли у палату. Коли царська донька побачила Івана, обняла його і розказала, як зміїв брат її заляв. Але цар не повірив. Хотів бачити докази. Тоді Іван вийняв кінці язиків змія. Цар припасував і побачив, що зміїв брат одурив його, бо він відрізав кінці язиків уже за Іваном. Звірі розтягли змієвого брата, а Іван одружився з царською донькою. Але ще забажав свою сестру покликати на весілля. Сестра прийшла на весілля, а після весілля замкнула звірів у царські хліви, а Іванові дала отруту. Іван помер. І було всім дуже дивно. Всі його жалували, а звірина три дні лежала голодна, і ніхто не піклувався про неї. Каже ведмідь слонові: — Розбиваймо хліви, бо з нашим царем якась біда, коли ніхто нам їсти не несе. Розвалили хліви й бачать: царська донька колише свого чоловіка у золотій домовині й дуже плаче. Принесла лисиця цілющої й живлющої води, й Івана воскресили. Устав і каже: — О, як я дуже заснув. А ведмідь: — Заснув ти добре, бодай би твоя сестра так заснула. І знову сестра за два тижні позамикала звірів в хліви, а Іванові підклала у постіль залізні вила. Іван пробив собі серце та й умер. І знову звірина вирвалася і полила Івана водицею. Але Іван не встає. Настав великий смуток. Роздягли його і бачать: під лівим боком забилися залізні вила. Ведмідь витяг вила, пустив водиці, й Іван устав. І каже: — Як я дуже заснув. — Бодай сестра твоя так заснула. А Іван відповідає ведмедеві: — Робіть з нею, що хочете. Звірі розтягли сестру на чотири частини, а Іван жив щасливо зі своєю жінкою.